

**PROBLEMES PRÀCTICS
DE REPRESENTACIÓ GRÀFICA
DELS TOPÒNIMS**

Enric Ribes i Marí

Universitat Oberta de Catalunya

0. INTRODUCCIÓ

Els qui ens dedicam a l'estudi i a la investigació de la toponímia ens trobam, molt sovint, amb problemes que afecten la representació gràfica dels noms de lloc, especialment quan es tracta de casos amb una etimologia fosca. Tanmateix hi ha un bon grapat de topònims en què es plantegen dubtes de tipus diversos, des de l'ús de majúscules i minúscules a la manera com s'han de representar els dialectalismes o els castellanismes.

1. ELS PRINCIPALS PROBLEMES EN L'ESCRITURA DELS TOPÒNIMS

Al nostre parer, els principals problemes amb què topa el toponimista a l'hora d'escriure un nom de lloc, i sobretot un microtopònim, poden classificar-se en aquests grups:

- a) Opacitat del topònim
- b) Ús de majúscules i minúscules
- c) Aglutinacions gràfiques
- d) Respecte als trets dialectals
- e) Representació de castellanismes
- f) Substitució de topònims intrusos

Igualment, hi ha alguns aspectes que cal tenir molt en compte a l'hora de procedir a la fixació gràfica d'un topònim: les realitzacions fonètiques populars, l'etimologia —si és coneguda— i la tradició gràfica —quan n'hi ha—. Cal tenir ben present, però, que no hi ha una fórmula matemàtica que permeti conjuminar aquests tres elements i obtenir-ne un resultat exacte. Ben al contrari, en cada cas cal sospesar els tres aspectes i veure quin d'ells pesa més a l'hora de triar una variant gràfica enfront de les altres, també possibles.

2. DIFICULTATS DERIVADES DE L'OPACITAT DEL TOPÒNIM

L'opacitat del topònim, el desconeixement del seu ètim, és la causa de molts de dubtes a l'hora d'optar per una grafia toponímica o una altra. Com hem dit, en cada cas haurem de sospesar les realitzacions fonètiques populars i la tradició gràfica de cada nom de lloc amb els coneixements que tenim de la seua etimologia.

Un exemple és el cas de *Sanvertesc*, en què prima la realització fonètica. *Sanvertesc* és avui la part de migjorn de la platja des Codolar, concretament el cordó litoral de còdols que separa la mar dels estanys de les salines. La documentació antiga reflecteix les variants *St. Vertesch*, *Sanch Vertesch*, *Sanct Vertesch* i *el Verteixch* (Ribes 2005: 110-111). Aquesta última variant sembla la més genuïna, ja que el pas *Verteixch* > *Sanvertesc* és bo d'explicar: en la síl·laba inicial es degué produir una contaminació de la paraula *invertir*, amb posterior transformació de la *i* en *e*, per assimilació. L'*Envertesc* resultant, amb l'aglomeració de l'article salat, degué donar *Senvertesc*, que finalment es transformaria en *Sanvertesc* per analogia amb altres casos com *el sandemà* (*el* + *s'endemà*). Tanmateix el *Verteixch* original podria tenir com a ètim un adjectiu *VERTESCU 'on abunden els brolls', que podria tenir relació amb els mossarabismes valencians *vertenc*, *alvertenc*, *alvertent*, *alvertenquet* i *alvertentet*, que sempre signifiquen 'naixement o deu d'aigua, manantial' i que estudia Coromines (DECat IX: 204, s. v. *vessar*), i que són derivats de l'arrel de VERTERE. Sembla, doncs, que el mossàrab eivissenc no devia ser gaire llunyà del valencià, si és que no era ben bé el mateix. No es tracta, però, d'una etimologia segura, i donam prioritat a la forma que reflecteix la realització fonètica més freqüent.

Un cas diferent és el de *cala Salada*. Sembla clar que el cas de la cala eivissenca no té res a veure amb la sal, i sí, en canvi, amb el mot llatí CELATA 'oculta, amagada'. El portixol de Cala Salada, únic arenal natural de la cala, és prou amagat que, des de la mar, només és visible quan hom ja hi ha entrat a dins. Com ja hem exposat (Ribes 2005: 71), devem trobar-nos davant un mot català d'herència mossàrab. El pas de **Txelata* > *Salada* es pot explicar com el resultat d'una ràpida i profunda catalanització de la fonètica dels topònims,¹ acompanyada de l'associació etimològica amb *salada*. Tanmateix, però, tot i que l'opacitat del topònim és relativa, en aquest cas hi ha una llarga tradició gràfica que arranca del segle XIII, segons la qual aquest nom s'escriu com si fos de la família de *sal*. Set segles de tradició gràfica justifiquen que no fem cas de l'etimologia més probable i que mantinguem una grafia ja prou arrelada, encara que pot no ajustar-se al seu origen.

Un cas singular és el de *na Cimals*. Es tracta d'una roca molt característica, situada a l'abrupta costa de Corona, al nord d'Eivissa. En obres anteriors (Ribes, 1995: 29) havíem optat per escriure *na Simals*, tot suposant que devia tractar-se d'un derivat del mot *sima* 'avenc', suposat castellanisme del qual Coromines no descarta que tingui arrels autòctones en alguna comarca valenciana i ribagorçana. Tanmateix, el descobriment posterior de documentació que demostra que la zona era accessible per a pescadors de canya, fa pensar que el topònim té l'origen en aquestes canyes de pescar, ja que la seua part superior també rep el

¹ Coromines exposa algun cas anàleg, com el del mot eivissenc *cipat* 'cenyit' (que considera relacionat amb el mot mossàrab *čipatu*), «que en la seva *i* pot haver conservat alguna cosa de mossàrab, si bé mig catalanitzat» (DECat II: 671, s. v. *cep*). La «mig-catalanització» a què es refereix Coromines afecta, és clar, el so inicial.

nom de *cimal*. Vet aquí, doncs, l'explicació del canvi de criteri en la fixació gràfica del topònim. Un canvi que és perfectament possible, sense cap problema, perquè es tracta d'un microtopònim sense cap tradició gràfica.

Si a l'hora de fixar la grafia de *Sanvertesc* prima la realització fonètica, a l'hora de fixar la de *cala Salada* respectam la tradició gràfica, i en el cas de *na Cimals* donam prioritat a l'etimologia més probable, tot i que la grafia no afecta la fonètica del nom de lloc, el cas de *Comte* és una mica diferent. Es tracta d'una zona del terme municipal de Sant Josep de sa Talaia que antigament pertanyia al quartó de Portmany, que correspongué al comte Nunó Sanç en el repartiment de l'illa posterior a la conquesta catalana de 1235. Sembla clar que el títol nobiliari d'aquell antic propietari ha quedat fossilitzat en aquest topònim, com el seu nom en un puig i un cap de l'extrem nord de l'antic quartó (*puig i cap Nunó*). En aquest cas, a Eivissa, conflueixen les realitzacions fonètiques dels mots *compte*, *comte* i *conte*, totes coincidents amb la del darrer mot. Tot i això, consideram preferible respectar la grafia que millor s'adiu amb l'etimologia del topònim.

Un cas concret d'opacitat toponímica és el de l'*illot de s'Ora*, amb realitzacions fonètiques variades (*ora*, *hort*, *or*) i amb diverses interpretacions etimològiques populars. Tanmateix, el coneixement de la realitat geogràfica d'aquest illot i del català del segle XIII ens duen a pensar que les realitzacions *hort* i *or* no són sinó intents de tornar la transparència a un topònim opac, i que el seu origen rau en el mot català antic *ora* 'vora'. En aquest cas, doncs, l'explicació etimològica, la seua divulgació i la fixació gràfica del topònim asseguraran una realització fonètica que ja reculava, enfront de dues altres realitzacions més recents que intenten reinterpretar el nom de l'illot.

Un cas particular de les reinterpretacions toponímiques és el dels falsos antropònims, com l'*illa d'Encalders* o la *cala d'Emboscar*. En tots dos casos, els llinatges *Calders* i *Boscà* són totalment absents en la documentació eivissenca des del segle XIII. En canvi, ambdós topònims s'expliquen fàcilment. En el primer cas, ha de tractar-se de l'aglutinació de la preposició *en* i el substantiu plural *calders*, mot que s'aplicava a cavitats a la roca,² com és el nostre cas, ja que a la zona hi ha els cocons més considerables de tota la costa eivissenca. I pel que fa al segon topònim, el verb *emboscar* té també el significat de 'talar els boscos' (DECat II: 144, s. v. *bosc*), activitat que s'ha dut a terme a la zona fins fa ben pocs anys i que ha deixat un altre topònim proper, s'Embarcador, el lloc on es carregava en embarcacions la llenya talada. En el cas de l'illa d'Encalders, la tradició gràfica és recent i escassa, cosa que permet fer el canvi gràfic sense problemes. En el cas de la cala d'Emboscar, encara hi ha menys tradició gràfica (cartografia de la segona meitat del segle XX).

Un altre exemple de com hem de jugar amb l'etimologia, la realització fonètica i la tradició gràfica a l'hora de fixar una grafia és el de *Porto-salè*, a Formentera. Tradicionalment s'havia escrit *Portossaler* i s'havia fet derivar aquest nom de lloc del llatí SALARIU. La realització fonètica popular, però, és amb una *e* final oberta, cosa que no autoritza, en principi, a suposar-hi una *r* final subjacent. Més encara: els derivats es fan sense aquesta

² Escriu Coromines: «[...] *calders*, en època arcaica, apareix més aviat com a nom figurat d'un estanyol o gran bassal o gran gorga (com les innombrables de la Riera de *Calders*, a Bages), que tant sovint va quedar estereotipat en la toponímia del Princ., i que ja Balari (*Orígenes H. de Cat.*), documentà des de molt antic, encara en estat apel·latiu i pre-toponímic» (DECat II: 422, s. v. *cald*).

r, com el gentilici *porto-saler*, *porto-salera*. I Coromines creu que no es tracta d'un derivat de SALARIU, sinó de l'àrab *salīh* 'bo, íntegre' (*OnCat* I: 235-236, s. v. *Porto-salè*; VI: 271, s. v. *Porto Salè*). Així, doncs, la realització fonètica concreta reforça una hipòtesi etimològica enfront de l'altra i ens aconsella l'adopció d'una grafia que s'hi adigui: *Porto-salè*.

En molts de casos, tanmateix, els microtopònims no tenen cap tradició gràfica. L'adopció d'una grafia, doncs, només ha de tenir en compte la realització fonètica i l'etimologia més probable. És el cas de les *puntes d'en Petroell* (< PETROSELLU), a la costa nord d'Eivissa, o de *sa Catumba* (al nord-oest), topònim que té la variant secundària *sa Catatumba* (totes dues poden venir d'un encreuament antic de mots com *cacau*, *cau*, *catacumba* i *tomba* (DECat II: 630-632, s. v. *catau*).

Finalment, hi ha casos dubtosos, a la llum dels coneixements etimològics més aviat escassos que se'n tenen. Per exemple: és el *mac Estufa* o el *mac que Estufa*? En tots dos casos sonaria igual. Hem d'escriure *Nunó* o *Nonó*? Cal escriure *cala Mestella* o *Mastella*? Nosaltres optam per la primera grafia, ja que relacionam el topònim amb l'arrel *mest* (d'on vénen mots com *mestall* o *mestallat* o un topònim com *Mestalla*). Hem d'escriure *cala Vedella* o *Vadella*? L'Institut d'Estudis Eivissencs aposta per la primera grafia i Coromines per la segona, ja que el fa derivar de PATELLA. Nosaltres feim costat a l'Institut d'Estudis Eivissencs, ja que ben a prop hi ha *cala Corral*, *cala d'Hort*, *cala Truja*... topònims tots relacionats amb l'explotació agrícola i ramadera de la zona. És *na Bardalosa* o *na Verdalosa*? Ambdues realitzacions fonètiques coexisteixen. Es pot esbrinar si el topònim té relació amb *barda* 'pendent' o amb *verdall* 'tipus de figuera'? El terreny és llenegadís i no gens segur. Hem d'escriure *es Serverar* o *es Cerverar*? Si hi ha servers, arbres del gènere *Sorbus*, hem d'optar per la primera variant; si hi ha cerver, planta perenne de la família de les gramínies, de l'espècie *Brachypodium retusum*, cal optar per la segona grafia. Però i si hi ha cerver i hi ha hagut també servers? L'enigma esdevé laberíntic. I encara, finalment, cal escriure *Cotella* o *Cutella*? Tots hem optat, a Eivissa, per la primera grafia. Però resta la incògnita de la grafia medieval, sempre amb *u*, *Cotella* o *Cutelle*, quan encara no es confonien la *o* i la *u* àtones.

Tots aquests casos són exemples de problemes gràfics derivats de l'opacitat o fosc del topònim, i de com s'han resolt tenint en compte factors com la tradició gràfica —quan n'hi ha— o la realització fonètica.

3. PROBLEMES EN L'ÚS DE MAJÚSCULES I MINÚSCULES

Com hem dit abans, un dels problemes més freqüents en la fixació gràfica dels topònims és l'ús de les majúscules i minúscules. Aquests problemes solen posar-se de manifest en l'ús dels genèrics (sobretot quan no és clar si són usats en sentit recte —quan s'han d'escriure en minúscula— o no —majúscula—), en els genèrics compostos i en alguns altres casos especials.

3.1. El sentit recte o no del topònim

A voltes no és gens clar que un mot és utilitzat com a genèric en sentit recte. I potser cal començar per aquí. El mot *cavall* té moltes accepcions en el diccionari oficial de l'Institut d'Estudis Catalans i tanmateix cap d'elles no encaixa amb els cavalls toponímics eivissencs. A Eivissa, un cavall és la prolongació submergida d'una punta de la costa. Aquesta és, almenys, l'accepció principal, amb dues de secundàries: al nord de l'illa equival a 'punta' i a Formentera a 'punta molt baixa i plana'. Ja que el mot *cavall*, almenys entre els pescadors eivissencs, tot i que no figura amb aquestes accepcions al diccionari oficial, és usat com a genèric transparent, podem considerar que és usat en sentit recte? Creim que sí. Fins i tot en els casos d'accepcions secundàries. Així, optam per escriure *cavall de sa Punta de la Rajada* (prolongació submergida d'una punta, a Eivissa), *cavall de na Milanest*, *cavall des Racó Fosc* (puntes, a Sant Joan de Labritja), *cavall de Ponent* (punta plana i baixa, a Formentera), sempre en minúscula.

Un cas semblant és el de les *sobalmes*. L'accepció principal d'aquest mot, a les Pitiüses, és de 'balma arran de mar'. Però hi ha dues accepcions secundàries prou allunyades semànticament, tot i que ben fàcils d'explicar des del punt de vista geomorfològic: 'buit que resta sota una roca, roca soscavada per baix' per una banda, i 'tram de costa format per un replà rocós a molt poca profunditat, quasi arran de mar, tenassa' per una altra. No cal dir que en tots tres casos optam per la grafia en minúscula (*sobalmes de na Mataret*, *sobalmes des Cerverar*, *sobalmes de sa Tabertera*).

Però el pas de l'ús recte d'un topònim a un de no recte no és sempre clar. A la costa eivissenca, per exemple, el mot *platja* evoluciona d'una manera ben curiosa a la costa de tramuntana, des de llevant cap a ponent: *platja*, *platjada*, *planxada*, *panxada*, *panxa*. En aquest cas només consideram com a rectes els substantius que són autèntics genèrics toponímics: *platja Petita*, *platjades de sa Torre*, *ses Planxades de sa Torre*, *sa Panxada des Cingles*, *sa Panxa de ses Pedrisses*.

Alguns casos són just a la frontera entre l'ús recte o no d'un genèric. Per exemple: *sa Cuina d'en Panera* (lloc de la costa de Portinatx on feien torrades de peix) no és una cuina, tot i que ha tingut aquest ús esporàdicament, cosa que ha donat nom al lloc; *sa Cuina d'en Vidal*, a Benirràs, és una caseta de pescador ja arruïnada; el *pouet Vell* era un pou, a Benirràs, però ja ha desaparegut i no en queda cap rastre, tot i que la gent encara el recorda; *es Corral d'en Guillem* no són corral, amb aquest nom es designa una caleta de la costa de Corona, però potser antigament n'hi havia hagut, de corral; *s'Assolellador de sa Galera* no és un assolellador, sinó una gran roca plana que els pescadors usaven com a assecador de peix; *s'Amarrador de sa Solta* o *sa Calada de sa Solta* són punts on es fermava aquesta xarxa, però ara no hi ha cap rastre dels antics fermadors; com passa en *es Fermador des Vells*, a Albarca, punt on fixaven les llences per a pescar; *s'Arrentador des Llinc* és un punt de la costa que es feia servir per a amarrar lli esporàdicament; *es Rentador de ses Dones* era un lloc reservat al bany de les dones; *davall ses Falconeres d'en Vicent* és un tram de costa que es refereix a antics agres medievals de falcons; *es Fossar de ses Cabres* és un lloc on les cabres quedaven empenyalades i no en sabien sortir; *es Mirador de ses Salpes* és una roca que s'usava per a vigilar els bancs de salpes i pescar-les amb dinamita. Tots aquests topònims fan referència a una activitat desapareguda, que a voltes només s'ha dut a terme espo-

ràdicament. Cal considerar el genèric com si fos usat en sentit recte? Consideram que no: no parlem d'un *mirador*, ni d'un *fossar* o d'un *asselellador*, sinó de llocs que han tingut — molt o poc — aquest ús, però ja no el tenen, en alguns casos des de fa segles.

En molts topònims el dubte sobre l'ús recte o no del genèric ve motivat per un canvi semàntic. Per exemple, en els mots *olla*, *canal*, *clot*, *escala*, *cova*, *forn*, *capitell*... A *s'Olla de s'Illa*, l'*olla* és un racó costaner; es *Canal de s'Olla*, el *canal* és també un racó de la costa; es *Clot des Tarongers*, es *Clot Vermell*, es *Clot des Llamp* i es *Clot de s'Arena*, el *clot* és un racó costaner, prou semicircular i generalment de vores espadades; *ses Coves de baix es Marge* actualment són casetes de pescadors, tot i que en el seu origen eren coves; i les *escalles de Cas Mallorca* són escars, però ací cal tenir en compte que en eivissenc hi ha les variants dialectals *escara* i *escala* (per això escrivim *escales* en minúscula); es *Forn d'en Roig* no és un forn, sinó una balma (en català antic, el mot *forn* equivalia també a 'cova'); es *Capitell de s'Avaradero d'en Pujol Blanc* no és un capitell, sinó un mur de defensa contra les ones situat vora uns escars.

Encara hi ha un cas particular que afecta la consideració de rectitud o no que es pot atribuir als genèrics: quan la matèria (orgànica o inorgànica) esdevé un genèric. Per exemple: *s'Arena de Cala Salada* (la platja), *sa Grava de Xarraca* (platgeta de grava), *es Guix de s'Albardar* o *es Pins de sa Pedrera*. Majúscules o minúscules? Certament no es diu que a tal lloc hi ha «una arena» (i en canvi, sí «un cavall» o «una sobalma»), ni «una grava», però la utilització dels mots arena o grava és la mateixa que la d'un genèric. On és la frontera de la rectitud del sentit d'un genèric? Evidentment, quan els pins donen nom a una zona, la cosa és més clara.

Finalment, en alguns topònims el genèric es particularitza: la cala d'Albarca, al nord d'Eivissa, és prou gran. Les terres que hi confronten tenen molts de propietaris. Així, la gent parla de *sa Cala d'en Roques*, *sa Cala d'en Blai*, *sa Cala d'en Lluquinó*, *sa Cala d'en Collet*, *sa Cala d'en Pereta*. Però en tots aquests topònims no es tracta de cales diferents, sinó de parts de la cala d'Albarca que pertanyen a diversos propietaris. Així, el mot *cala* equival a 'marina'.

3.2. Genèrics compostos

A voltes usam un conjunt de paraules com si constituïssin un sol genèric, tot i que també se'n pot fer una altra interpretació. Un topònim com *sa fàbrica de sa Llum* pot ser interpretat com un genèric recte (*fàbrica*) més la part denotativa (*de sa Llum*), però també pot interpretar-se que *fàbrica de sa llum* és un sol genèric. En el primer cas, hauríem d'escriure *fàbrica de sa Llum*; en el segon, *sa Fàbrica de sa Llum* (genèric compost usat de manera absoluta). Això es veu més clar quan hi ha diverses fàbriques des gel, o fàbriques de gasoses, o coves de llagostes (vivers), o aigües dolces o aigües de beure.

3.3. Altres casos

Moltes vegades el dubte a l'hora d'escriure majúscules o minúscules s'estén a la part denotativa del topònim, sobretot en el cas de les preposicions. En aquests casos optam per escriure la preposició en majúscula quan funciona com a adverbi i constitueix per si sola la

part denotativa del topònim (i si té una segona part, aquesta pot ser omesa): *racó de Dalt de na Cimals* o simplement *racó de Dalt*; *racó de Baix de davall es Alls*, o simplement *racó de Baix*. En canvi, escrivim la preposició en minúscula quan acompleix la seua funció i no es pot ometre cap element de la part denotativa del topònim: *avaradors de dins sa Galera*, *roca de davant sa Punta*.

4. AGLUTINACIONS GRÀFIQUES

Quan hi ha canvis semàntics o quan grups de paraules es lexicalitzen, hi ha l'opció d'aglutinar els mots. En el primer cas tendríem *es Camp Vell* o *es Campvell*, que no és un camp sinó un puig. A més, l'apel·latiu geogràfic *camp* és dels que més se solen usar en aglutinacions gràfiques. Pel que fa a grups de paraules lexicalitzats, a les Pitiüses tenim els genèrics compostos *capmorro* 'cap arrodonit' i *capparet* 'paret llarguera divisòria', tots dos ben estesos.

5. RESPECTE ALS TRETS DIALECTALS

En la fixació gràfica dels topònims cal donar preferència a les variants dialectals pròpies del territori. Així, per exemple, en el cas de les Pitiüses caldria donar prioritat a la primera forma de cadascuna d'aquestes parelles enfront de la segona, pròpia d'una altra illa o de la zona continental: *baix/a baix*, *séquia/síquia* o *sèquia*, *sénial/sínia* o *sènia*, *peput/poput*, *vent/veient*, *aigueta/aigüeta*. Igualment, cal respectar dialectalismes com *esboldregat*, *tonaire*, *argilest*, *arenest*, *primall*, *cosplana* o *cosplanada*...

Tanmateix, sempre que sigui possible, entre dues opcions, caldria triar la més formal: *remoll* per *rimoll*, *salt* per *sòl*, *còdol* per *col*...

Finalment, cal assumir els criteris adoptats per l'Institut d'Estudis Catalans,³ la Universitat de les Illes Balears i l'Institut d'Estudis Eivissencs. Tanmateix sempre hi pot haver grafies concretes que suscitin controvèrsia, com el cas de *ses Païsses* (o *ses Pallisses*?) o de *can Beia*.

6. REPRESENTACIÓ DE CASTELLANISMES

A l'hora de representar castellanismes en la toponímia cal plantejar-se fins a quin punt és lícit normalitzar-los o substituir-los pel mot correcte en català. En alguns casos, quan el genèric és molt usat, això és possible: *s'Escorxador* per *es Matadero*, o *traquedor* per *tra-*

³ INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS (1990). «Topònims de les Illes Balears». Documents de la Secció Filològica I (Barcelona), p. 119-129 (Biblioteca Filològica, XIX).

guedero, per exemple; o *far* o *farola* per *faro*. En altres casos no es pot substituir el castellanisme sense un risc greu de generar dificultats de comprensió o d'identificació del lloc: *es Barco*, *s'encantarillat de davall es Alls*, *sa punta des Jefe*. I hi ha casos, encara, en què cal sospesar si el canvi és possible o no: *cova de ses llagostes d'en Juanito Pau*, *caseta d'en Pepito Mossènyer*.

7. SUBSTITUCIÓ DE TOPÒNIMS INTRUSOS

Aquest és un terreny que a voltes presenta molta dificultat. En alguns casos el topònim nou, no gaire agressiu, fins i tot ha arrelat. És el cas de *s'Estanyol*, que el pintor valencià Rigobert Soler rebatejà, el segle XX, com *es Niu Blau*, nom que va prosperar i ha reeixit. En altres casos, però, el topònim nou torna a perdre terreny: la *torre del Pirata* de Blasco Ibáñez torna a ser la *torre des Savinar*. Però també hi ha topònims antics que pugnen contra altres d'intrusos: *sa Pedrera/Atlantis*, *es Bol Nou/Rincón del Marino*. I finalment hi ha topònims de nova creació, ja nascuts en castellà i de difícil substitució: les urbanitzacions *Siesta*, *Montañas Verdes*, *Miramar*, *Valverde*, que han estat construïdes al puig d'en Fita, a Santa Eulària.

8. A MANERA DE CONCLUSIÓ

Tot això no són sinó mostres de la complexitat que presenta la fixació gràfica dels topònims, especialment dels microtopònims. Tanmateix aquesta mostra ni és una relació exhaustiva de problemes ni molt menys de possibles solucions. Ens hem limitat a apuntar els problemes més freqüents i algunes solucions possibles, a voltes ben discutibles. En aquest terreny, doncs, cal que l'Institut d'Estudis Catalans, les universitats de l'àmbit catalanoparlant, les institucions culturals, els investigadors de la toponímia... avancin entre tots per a trobar aquestes solucions, definir-les i concretar-les, sempre amb respecte cap al mètode científic i, alhora, cap a la sensibilitat popular.

9. BIBLIOGRAFIA

CASTELLÓ GUASCH, J. (1963). «La toponímia de Ibiza y Formentera». *Boletín de la Cámara Oficial de Comercio, Industria y Navegación de Palma de Mallorca* [Palma], núm. 639, p. 71-87.

DCVB = ALCOVER, A. M. – F. de B. MOLL (1926-1968). *Diccionari Català-Valencià-Baleàric*. Palma de Mallorca. 10 v.

- DECat = COROMINES, J. (1980-1991). *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*. Barcelona: Curial. 9 v.
- MARÍ CARDONA, J. (1976). *La conquesta catalana de 1235*. Eivissa: Institut d'Estudis Eivissencs (Illes Pitiüses; 1).
- — (1981). *Els Llibres d'Entreveniments*. Eivissa: Institut d'Estudis Eivissencs (Illes Pitiüses; 2).
- — (1983). *Formentera*. Eivissa: Institut d'Estudis Eivissencs (Illes Pitiüses; 3).
- — (1984). *Balansat*. Eivissa: Institut d'Estudis Eivissencs (Illes Pitiüses; 4).
- — (1985). *Santa Maria d'Eivissa*. Eivissa: Institut d'Estudis Eivissencs (Illes Pitiüses; 5).
- — (1985a). *Sant Antoni de Portmany: parròquies d'Eivissa i Formentera 1785-1985*. Eivissa: Institut d'Estudis Eivissencs.
- — (1990). *Sant Ofici. Arxiu Històric de la Pabordia de Santa Maria d'Eivissa*. Eivissa: Institut d'Estudis Eivissencs.
- — (1990a). *Portmany*. Eivissa: Institut d'Estudis Eivissencs (Illes Pitiüses; 6).
- — (1997). *Pergamins i Índex Vell de Tarragona: Arxiu Històric de la Pabordia de Santa Maria d'Eivissa*. Eivissa: Consell Insular d'Eivissa i Formentera.
- OnCat = COROMINES, J. (1989-1997). *Onomasticon Cataloniae*. Barcelona: Curial. Del primer volum, n'apareix com a coautor J. MASCARÓ PASSARIUS.
- RIBES I MARÍ, E. (1991). *Aportació pitiüsa al Diccionari Català Valencià Balear*. Eivissa: Institut d'Estudis Eivissencs.
- — — (1992). *Noms de lloc: Toponímia de les Pitiüses*. Eivissa: Can Sifre (Arxipèlag; 2).
- — — (1993). *La toponímia de la costa de Sant Joan de Labritja*. Eivissa: Can Sifre.
- — — (1994). «Els genèrics en la toponímia de Formentera». *El Pitiús* [Eivissa], 1994, p. 45-47.
- — — (1995). *La toponímia de la costa de Sant Antoni de Portmany*. Palma: Institut d'Estudis Baleàrics.
- — — (2004). *Llengua i terra unides*. Palma: Can Sifre.

— — (2005). *La supervivència de la toponímia precatalana d'Eivissa i Formentera i l'Onomasticon Cataloniae*. Universitat de les Illes Balears: Publicacions de l'Abadia de Montserrat: Barcelona.

VENY, J. (1999). *Aproximació al dialecte eivissenc*. Mallorca: Editorial Moll (Tomir; 40).

VILLANGÓMEZ LLOBET, M. (1956). «Algunas observaciones sobre el habla de nuestra isla». *Ibiza II* [Ibiza], n° 3, p. 1-6.